

УДК 316.3:351.9 (045)

Г. М. Клешня

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ СОЦІУМУ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Національна академія державного управління при Президентові України

Анотація. Стаття присвячена аналізу реалізації концепції сталого розвитку на сучасному етапі розвитку соціуму. Здійснено рецепцію її змісту з точки зору ресурсу суспільного розвитку людства. Представлено концепцію сталого розвитку як невід'ємну умову суспільного поступу. Визначено, що вона зорієнтована на баланс технологічного й економічного розвитку та захист і збереження довкілля. В статті обґрунтовується теза про те, що в умовах антагонізмів, які продукуються неоліберальним порядком денним, концепція сталого розвитку не може повною мірою забезпечити збалансований поступ суспільства. Зазначено про доцільність розширення концепції сталого розвитку на засадах врахування викликів антропологічної кризи.

Ключові слова: глобалізація; концепція сталого розвитку; екологічна криза; цивілізаційна криза; антропологічна криза; суспільний розвиток людства

Вступ

Глобалізація є сучасною формою взаємодії між націями, економічними і політичними системами. Будучи процесом всесвітньої економічної, політичної, культурної та релігійної інтеграції та уніфікації, вона значно розширює культурно-інформаційні контакти між народами і країнами, впливає на управління, виробництво, торгівлю, ринок праці, політичні утворення, інші суспільні інституції й процеси. Водночас, сучасні дослідники зазначають, що «глобалізація створює не лише нові можливості розвитку людства, але й породжує низку проблем, що отримали назву «глобальних проблем сучасності»» (Матюхіна & Павлюк, 2017: 89). Глобалізаційні процеси та масштабні структурні соціальні зміни, якими позначається історія людства, актуалізували необхідність вирішення цих проблем, які стосуються майбутньої стратегії розвитку не лише для окремих держав, а й для світу загалом.

Мета і завдання: у наступному році світова спільнота буде залучена до масштабної й відкритої для всіх глобальної дискусії з питання про роль міжнародного співробітництва у побудові майбутнього, якого ми прагнемо, що приурочена святкуванню 75 річницї Організації Об'єднаних Націй. Метою нашої статті є осмислення існуючого стану реалізації порядку денного у сфері сталого розвитку, що реалізується з 2016 року.

Метою статті обумовлюються наступні завдання: аналіз порядку денного та цілей сталого розвитку; виявлення прогалин в існуючій стратегії та розробка пропозицій для обговорення і розширення цілей сталого розвитку.

Методологія дослідження

Сформульовані мета і завдання дослідження детермінують застосування відповідного методологічного інструментарію. Зокрема у роботі, для розкриття змісту аксіологічних засад сучасного глобалізованого суспільства, а також їхнього порівняння, застосовані соціокультурний та компаративний методологічні підходи у їхній діалектичній єдності. Крім того, у процесі дослідження використано загальнонаукові методи і принципи: сходження від абстрактного до конкретного; аналізу і синтезу; узагальнення; дедукції; індукції; відповідності й відносності та ін.

Результати

Теоретичним підґрунтям глобалізму є роботи А. Берґсона, Е. Гідденса, Дж. Льюка, К. Поппера, Ф. Фукуями. Визначення і класифікація хронологічних меж глобалізації здійснено І. Валлерстайном, Х. Лентнером, Р. Робертсоном, Ч. Тіллі, М. Уотерсом. Позиція неолібералізму в глобалізаційній перспективі представлена працями Ж. Атталі, З. Бзежинського, С. Хантінгтона. Критика глобалізаційних процесів та негативних явищ, які продукуються неолібералізмом, здійснена в працях З. Баумана, І. Валлерстайна, Ф. Джеймісона. До дослідження проблеми світоглядних та аксіологічних засад розвитку людства зверталися вітчизняні та зарубіжні вчені: В. Вернадський, Л. Дротянко, С. Кримський, М. Реріх, С. Ягодзінський та ін.

Поняття парадигми до наукового обігу увів Т. Кун, який визначав її як «модель постановки проблем і способів їхнього вирішення». Дане поняття вийшло за рамки філософії та стало загальноживимим не тільки в науковій сфері. Під парадигмою розуміють різні впливові теорії і концепції, які виконують методологічну функцію при вирішенні наукових, політичних і соціальних проблем. Однією з таких парадигм є теретична модель сталого розвитку суспільства.

У науковій думці утвердилося тлумачення терміну «сталий розвиток» як «запропонованої світовим співтовариством, уточнюваної та поглиблюваної сучасної концепції бажаного суспільного розвитку, що ґрунтується на стратегії оптимізації всієї діяльності людства (передусім економічної) в його взаємодії з довкіллям» (Економічна енциклопедія, 2002: 283). Філософський енциклопедичний словник дає таке визначення сталому розвитку: «система уявлень та соціально-філософських ідей про умови і спрямованість суспільного розвитку, за якого уможливується досягнення гармонізації й узгодженості основоположних чинників соціоприродної еволюції людини, суспільства і природи» (Філософський енциклопедичний словник, 2002: 554). У наведеному визначенні зміст цього поняття розкривається через іншу характеристику сталості – «стійкість», як спроможності подолати дисбаланс соціальної динаміки, запобігти кричущим диспропорціям і дисфункціям, що за сучасних умов загрожують підвалинам існування людства.

Низка вчених, описуючи специфіку бажаного суспільного розвитку, використовують поняття

«збалансований розвиток». Під збалансованим розвитком розуміється такий розвиток країн і регіонів, коли економічне зростання, матеріальне виробництво і споживання, а також інші види діяльності суспільства відбуваються в межах, які визначаються здатністю екосистем відновлюватися, поглинати забруднення і підтримувати життєдіяльність теперішніх та майбутніх поколінь. У даному контексті представник неокласиків Т. Тітенберг зазначав, що «середньостатистична особистість майбутніх поколінь повинна знаходитися не в гірших умовах, ніж середньостатистична особистість нинішнього покоління» (Titenberg, 1996: 47).

Тенденція, яка охоплюється поняттям «глобалізація», вносить зміни у світову динаміку, розташування силових ліній взаємодії між державами і регіонами, суттєво впливає на майбутнє, яке невідворотно наближається. Унікальною особливістю концепції сталого розвитку є її роль як методологічного та нормативного ресурсу розвитку суспільства. Ця концепція з'явилася в контексті потреб вирішення глобальних екологічних проблем, подолання екологічної кризи, усвідомленого світовою спільнотою вже в середині 1960-х років. Означеній проблематиці була присвячена Конференція ООН із питань охорони природи, яка відбулася у 1972 р. в Стокгольмі. На Конференції були прийняті «Декларація принципів» і «План дій», адресовані урядам держав і світової спільноти. Наступні роки показали, що прийняття цих документів виявилось недостатнім для покращення екологічної ситуації. Екологічний стан біосфери Землі демонструє невпинне погіршення.

За ініціативи Генерального Секретаря ООН в 1984 році була створена Міжнародна комісія з навколишнього середовища і розвитку. Серед завдань Комісії, зокрема, було вироблення пропозицій довгострокових стратегій у галузі збереження навколишнього середовища, які дозволили б забезпечити сталий розвиток до 2000 року, та на більш тривалий період; розгляд способів і засобів, за допомогою яких світова спільнота змогла б ефективно вирішувати проблеми навколишнього середовища.

До складу Міжнародної комісії увійшло близько 200 кращих фахівців із питань екології та розвитку, які представляли п'ять континентів планети. Результатом її дворічної праці стала Доповідь «Наше спільне майбутнє», представлена на Генеральній Асамблеї ООН в 1987 р. (Брутланд, 1987). Центральне місце у цьому документі займала концепція сталого розвитку (sustainable development) – одна з сучасних, найбільш поширених і підтримуваних світовою спільнотою концепцій взаємодії суспільства і природи. Зауважимо, що ця концепція є інтегрованим інтелектуальним продуктом ООН, що представляє усе світове співтовариство. Основою Концепції стала ідея, альтернативна традиційному споживачьому ставленню до природи, яка була притаманна індустріальному суспільству.

Крім зазначеної Доповіді, положення концепції сталого розвитку закріплені в документах,

прийнятих на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку (Ріо де Жайнеро, 1992), – в Декларації з навколишнього середовища і розвитку і Довгостроковій програмі подальших дій у глобальному масштабі («Порядок денний на XXI століття»).

Про важливість концепції сталого розвитку, її потенціал для вирішення світових екологічних проблем та серйозність екологічної ситуації в світі свідчила і заява генерального секретаря Конференції ООН із навколишнього середовища і розвитку Моріса Стронга, який зазначав, що «або буде врятований увесь світ, або загине вся цивілізація» (Брутланд, 1987: 50). Виходячи з того, що основним завданням розвитку є задоволення людських потреб і прагнень, сталий розвиток визначався як такий, що задовольняє потреби теперішнього часу, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Сталий розвиток включає два ключових поняття – поняття потреб, зокрема потреб, необхідних для існування найбільш вразливих верств населення, які повинні бути предметом першочергового пріоритету та поняття обмежень, зумовлених станом технології і організацією суспільства, що накладаються на здатність навколишнього середовища задовольняти нинішні і майбутні потреби. В контексті Декларації з навколишнього середовища і розвитку сталий розвиток може бути також визначено як екологічно обґрунтований економічний і соціальний розвиток.

Значення концепції сталого розвитку, відображене в Декларації з навколишнього середовища і розвитку, не обмежується формулюванням вимоги про врахування екологічних вимог у проектах розвитку. Одночасно при цьому потрібно враховувати інтереси нинішнього і майбутніх поколінь. Ця вимога знайшла відображення в наступному принципі: право на розвиток необхідно реалізовувати так, щоб адекватно задовольнялися потреби нинішнього і майбутніх поколінь в галузі розвитку та навколишнього середовища. Зазначимо, що у структурі Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку працювала група експертів з права навколишнього середовища, яка і запропонувала як загальний принцип, що стосується основних прав людини та рівності між поколіннями. Цей принцип сформульовано у такому вигляді: «Держави зберігають і використовують навколишнє середовище і природні ресурси в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь» (Брутланд, 1987: 310). На нашу думку, врахування громадських екологічних інтересів, інтересів нинішнього і майбутніх поколінь при підготовці й прийнятті рішень – один із найсильніших імперативів концепції сталого розвитку і вагомих елементів принципу сталого розвитку.

Як справедливо зазначає С. Ягодзінський, у сучасних умовах, слідуючи настановам кантівського категоричного імперативу, треба «розширювати й культивувати принцип відповідальності» (Ягодзінський, 2017: 36). Це шлях розвитку, що потребуватиме від людей відповідальності і

самообмеження, терпимості та співчуття, тобто всього того, що автори «За межами зростання» (Медоуз, 1994) відносять до категорії людських чеснот є надзвичайно складним. Автори і самі припускалися думки, що обраний шлях закладає від людства й інших кроків, зокрема перегляду деяких принципів розвитку сучасної цивілізації. Адже до тих пір він мав переважно стихійний, некерований характер.

Погляди В. Вернадського щодо збереження навколишнього середовища і невпинного впливу людини на нього є актуальними і сьогодні. У цьому зв'язку О. Саук зазначав, що «значення культурного людства збільшилося з часу остаточного створення нової науки, точного знання, що охопила наше мислення, і наше повсякденне життя. Ми бачимо поступове, таке що збільшується, значення цього процесу з кінця XV століття; крива впливу людства [на природу] швидко зростає, і ніякого натяку на поворотний пункт або на уповільнення цього підйому не спостерігається» (Саук, 2015: 98). Отже, збереження навколишнього середовища виступає необхідною умовою не лише для збереження людства, уможливлючи тим самим суспільний розвиток, і є його невідемним імперативом на сучасному етапі.

Однак реалізація концепції сталого розвитку, зіткнулася з низкою суперечностей. Дедалі очевиднішим стає те, що запропоновані вченими рішення виявилися вкрай незручними для капіталістичної системи відносин із причин не лише суб'єктивного, а й об'єктивного порядку. Для реалізації концепції сталого розвитку ринкової системі потрібно, в певному сенсі, здолати саму себе. Але чи здатна система, що ґрунтується на цінностях неолібералізму, на принципах суспільства споживання та егоцентризму, піднятися над корпоративними та національними інтересами, над ринковим егоїзмом і вимогами сьогоденної вигоди? Адже саме цього – іншого духу, іншого вектору стратегічного мислення – і вимагає від неї принцип переходу до сталого розвитку. Але «по-іншому» функціонувати вона, мабуть, не здатна.

Яскраво характеризують окреслену ситуацію слова А. Гора, колишнього віце-президента США, який зазначав: «Гірка правда полягає в тому, що наша економічна система є частково сліпою. Вона ретельно прораховує те, що становить найбільшу цінність для покупців і продавців, <...> але в її розрахунках часто не враховується цінність того, що набагато важче купити і продати: чистої води і свіжого повітря, краси гір, лісів із різноманітною флорою і фауною і так далі. Саме часткова сліпота нинішньої економічної системи і є наймогутнішою силою, що стоїть за ірраціональними рішеннями, які стосуються екології нашої планети» (Гор, 2008).

Багато дослідників звертають увагу на те, що, навіть не використовуючи слова «криза», автори Міжнародного доповіді із навколишнього середовища і розвитку фактично охарактеризували стан біосфери як кризовий, і в цьому ж ключі була змальована й демографічна ситуація на планеті. Водночас, визнаючи необхідність певних обмежень в галузі експлуатації природних ресурсів, вони визнали ці обмеження не абсолютними, а відносними, тобто

зумовленими рівнем розвитку техніки та існуючими соціальними відносинами. Причому і те й інше, на їхню думку, можна контролювати і вдосконалювати, що відкриє шлях до нового етапу економічного зростання. Ми з пересторогою ставимося до таких оцінок. З одного боку, механізми контролю є дуже примарними і лише окресленими, зокрема у вигляді системи індикаторів стратегії сталого розвитку, з іншого – економічне зростання як самодостатня мета вже призвела до кризового стану. На нашу думку, доречніше, за існуючих умов, повернутися до осмислення станів і процесів життєдіяльності людей у суспільстві, розглядаючи історично однорідну унікальність суспільного життя людей в якості однієї з підсистем світу. І у першу чергу – до контрольованого використання ресурсів та розподілу благ.

Аналізуючи результати роботи Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку, вчені пишуть і про незадоволення, що залишили деякі підсумкові документи Конференції ООН в Ріо: «Поряд із констатацією глобальних змін навколишнього середовища – знищення лісів, скорочення біорізноманіття, небезпечних кліматичних зрушень і т. д., – ні в одному з них не був визнаний той факт, що планета практично вже вступила в фазу повномасштабної екологічної кризи і що криза ця вимагає радикального перегляду існуючих принципів світового розвитку. Однак чи було таке замовчування свідомим, продиктованим міркуваннями політичної або будь-якої іншої кон'юнктури?» (Теліженко, 2014: 98). Мусимо визнати, що за такої реальності вже не доречно говорити про «еру нового економічного зростання», адже підстав того самого «зростання» економіки в глобальному масштабі в умовах тривалої ресурсної кризи просто не залишилося. Можна розглядати лише окремі випадки економічного успіху, спричинені перерозподілом ресурсів і капіталу за рахунок інших.

У контексті питання про визнання екологічної кризи, з одного боку, та складнощів, пов'язаних із реалізацією концепції стійкого розвитку, – з іншого, важливо звернути особливу увагу на ставлення до екологічної сфери в ієрархії проблем, обумовлених в світлі сучасних загроз міжнародної безпеки та глобальних тенденцій розвитку людства. Для розробки заходів, щодо підвищення ефективності діяльності ООН у 2002 р. Генеральним секретарем ООН була створена Група високого рівня з питань загроз, викликів і змін. За підсумками роботи Групи було визначено шість блоків загроз, якими світ повинен приділити увагу в найближчі десятиліття:

- економічні та соціальні загрози, включаючи бідність, інфекційні хвороби та екологічну деградацію;
- міждержавні конфлікти;
- внутрішні конфлікти, включаючи громадянські війни, геноцид і інші масові звірства;
- ядерна, радіологічна, хімічна та біологічна зброя;
- тероризм (включаючи і екологічний тероризм);
- транснаціональна організована злочинність (UN Doc. A / 59/565, 2014).

У підготовленій Групою Доповіді «Більш безпечний світ: наша спільна відповідальність»

вказується на те, що будь-яка подія або процес, які ведуть до масової загибелі людей або зменшення шансів на виживання і послаблюють держави як базові елементи міжнародної системи, представляють собою загрозу міжнародній безпеці. Водночас, у згадуваній доповіді, екологічні загрози, які «зменшують шанси на виживання», не виділені як окремий і самостійний блок загроз.

Концепція сталого розвитку, в тому вигляді, як вона розроблена Міжнародною комісією по навколишньому середовищу і розвитку та закріплена в Декларації з навколишнього середовища і розвитку, досить ретельно деталізує врахування матеріальних чинників, що мають відношення до економічного і соціального розвитку з побіжним урахуванням потреб охорони навколишнього середовища. Складається враження, що індикатори реалізації завдань стратегії сталого розвитку переважно відображають матеріальну сторону розвитку.

На нашу думку, реалізація завдань глобального проекту сталого розвитку є не можливою без головної дієвої сили – людини. У діяльності ж як окремої людини, так і всього суспільства рушійною силою є духовний початок. Лише усвідомлення негативних наслідків власних дій може змусити конкретного індивіда змінити поведінку. Тому причиною екологічної кризи, її головним фактором, доцільно вважати кризу духовну, породжену недалекоглядним матеріалістичним світоглядом і споживацькими цінностями. Саме тому ставлення до проблем екології в сучасному світі набули світоглядного і морального характеру. Як справедливо зазначав Л. Колдуелл, «екологічна криза є зовнішнім проявом кризи розуму і духу. Не може бути більшою омани, ніж трактувати її тільки як загрозу дикій природі та забруднення. Зокрема, найважливішим є те, що криза стосується нас самих і ставить питання про те, що ми повинні змінити в собі, щоб вижити» (Колдуелл, 1973).

Ми цілком підтримуємо думку О. Саюка, який зазначав, що будь-яка концепція не буде ефективною, поки не стане світоглядною позицією, тому варто забезпечити сприйняття даної ідеології як ключової, на даному етапі суспільного розвитку, оскільки суспільству необхідно перебудувати власний, сформований тип мислення і поведінки, змінити ціннісні орієнтації, виховувати наступні покоління обізнаними і спрямованими на збереження середовища власного існування (Саюк, 2015). Відповідно, кризовий, тобто хворобливий стан суспільства, як стверджують учені, теологи, філософи, може видужати, перш за все, за допомогою духовного оздоровлення людини.

Обговорення

Досліджуване нами питання не є новим. Ще у 1990 році Сер Джон Еклс, лауреат Нобелівської премії з фізіології та медицини, у своєму листі до Еріки Ердман писав: «Ви називаєте захист нашої планети найважливішим завданням сучасності. Я не згоден. Найважливіше – врятувати людину від матеріалістичної деградації. Вона прищеплюється через засоби масової інформації, через суспільство

споживання, через всепоглинаюче прагнення до влади і грошей, через деградацію цінностей (які раніше базувалися на любові, істині й красі)» (Eccles, 1990). Дійсно, глобальна екологічна криза є проблемою, перш за все, духовного порядку, а не матеріального, і причиною її є існуючий стан свідомості самої людини. Проблема навколишнього середовища – це прикрий і загрозливий результат діяльності Homo sapiens, ціннісна картина світу якого знаходиться в межах ідеології суспільства споживання. Ми погоджуємося з думкою В. Стьопіна, який серед численних глобальних проблем, породжених техногенною цивілізацією, що поставили під загрозу саме існування людства, виділяв три головних: «Перша з них – це проблема виживання в умовах безперервного вдосконалення зброї масового знищення; друга, чи не найгостріша проблема сучасності, це наростання екологічної кризи в глобальних масштабах; третя проблема – збереження людської особистості, людини як біосоціальної структури в умовах зростаючих і всебічних процесів відчуження. Цю глобальну проблему іноді визначають як сучасну антропологічну кризу» (Степин, 1990).

Одним із перших звернув увагу на це явище М. Реріх, який писав: «Кожен відчуває світову кризу. Але деякі недалекозорі думають, що це матеріальна криза. Зовсім ні! Це духовна криза. Людство забуло справжні цінності, які стоять в основі життя і не можуть вважатися абстрактними» (Рерих, 1992). Врятувати людину – в цьому необхідно бачити завдання не лише безпеки, але і перспектив розвитку світової спільноти, виживання людства – можливо лише за допомогою цілеспрямованого оздоровлення духовного стану людини і суспільства. До проблем ціннісної кризи, або кризи «підстав» людського буття, актуалізації питання про збереження не лише природи, а й долі соціальних відносин людства, очевидна несправедливість і безвихідь яких породила проблему самовиживання.

Усвідомлюючи реальність загрози, що нависла над людством, і звертаючи увагу на найважливіший методологічний аспект у підході до порятунку через розвиток людини, засновник Римського клубу А. Печчеї підкреслював, що оскільки проблема, яка виникла на цій критичній стадії його розвитку, перебуває всередині, а не поза людської істоти, взятої як на індивідуальному, так і на колективному рівні, то і її вирішення має виходити, насамперед, і переважно зсередини її самої. Вітчизняний науковець Л. Теліженко підтримав цю тезу: «Найглибшим виявленням глобальної кризи сучасності є криза самої людини. Її ознаки виявляються в деідентифікації людини, в «розколотості людського буття» (П. Гуревич), в орієнтованій на матеріальне як вище благо практичної діяльності людини, яка руйнує не лише її саму як особистість, а й оточуючий її світ, зумовлюючи всі інші кризи, аж до планетарної» (Теліженко, 2014: 127).

Об'єктом розвитку, до якого переважно було звернено увагу і в Міжнародній доповіді із навколишнього середовища і розвитку, і в

документах Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку, є суспільство, світова спільнота, людство. Отже, свідомо діяльність кожної людини виступає запорукою і передумовою сталого розвитку суспільства. Конференцією ООН в Ріо також була усвідомлена потреба людства переглянути деякі принципи розвитку сучасної цивілізації, на чому наголошують вчені в контексті головного виклику людства. Це означає, що для того, щоб вижити, ми повинні щось змінити в собі.

Висновки

Людство не зацікавлене в загибелі цивілізації, але, як зазначав Стронг, саме ця цивілізація веде світ до загибелі. Цивілізація, заснована на матеріалістичному світогляді, що відображає лише один бік єдиного світу – необмеженне споживання зумовлене невинним розвитком, не може вижити. Така позиція суперечить фізичним законам, так як вимагає необмежених ресурсів. Отже, вона потребує докорінного перегляду. При цьому екологічність цивілізації означає не лише підкреслення значення природи в життєдіяльності світової спільноти як її основи, але і глибинну системність, характерну функціонуванню світу природи у всесвітньому масштабі, що забезпечує її гармонійний і сталий розвиток.

Перегляду, уточнення та розширення потребують не лише основні цілі сталого розвитку, які повинні стати ідеологічним дороговказом сучасної світової спільноти. Потребують детальної розробки та філософського обґрунтування як засади нового суспільно-екологічного світогляду людства, так і способи його формування, форми співжиття тощо. Лише забезпечення наукового підходу, який уточнюється відповідно до реалій буття, для реалізації цього феноменального глобального проекту порятунку планети та людства від самих себе уможливорює як існування людини і суспільства загалом, так і подальший суспільний розвиток.

Список літератури

1. Eccles, John C. A letter to Erika Erdmann. (December 19, 1990).
2. Titenberg T. Environmental and Natural Resource Economics. New York: Harper College publ., 1996. – 410 p.
3. UN Doc. A / 59/565. 2 грудня 2004 р. Последующие меры по итогам Саммита тысячелетия. Режим доступа: <https://undocs.org/ru/A/59/565>
4. Брутланд Г. Х. Наше общее будущее / Г. Х. Брутланд // Доклад Комиссии ООН по окружающей среде и развитию 1987 г. – М.: Прогресс. – 412 с.
5. Гор А. Неудобная правда. Кризис глобального потепления / А. Гор. – Амфора, 2008. – 192 с.
6. Дротянко Л. Г. Науковий космізм і постнекласична наука: антропологічний контекст взаємозв'язків / Л. Г. Дротянко // Вісник Національного Авіаційного Університету. Серія: Філософія. Культурологія. – (2) 28. – К.: НАУ, 2018. – С. 5-11.
7. Евдокимов А. Ю. Биосфера и кризис цивилизации / А. Ю. Евдокимов. – М.: Институт русской цивилизации, 2008. – 480 с.
8. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т.3 / [Редкол.: С. В. Мочерний та ін.]. – К.: Академія, 2002. – 952 с.
9. Колдуэл Л. К. Международная политика по охране окружающей среды / Л. К. Колдуэл // Курьер ЮНЕСКО. – № 1. – 1973. – С. 12-17.
10. Матюхіна О. А. Зміна клімату як глобальна проблема сучасності: виклики та шляхи вирішення (філософський аспект) / О. А. Матюхіна, Н. Ю. Павлюк // Вісник Національного Авіаційного Університету. Серія: Філософія. Культурологія. – (2) 26. – К.: НАУ, 2017. – С. 34-38.
11. Медоуз Д. Х. За пределами роста / Д. Х. Медоуз, Д. Л. Медоуз, Й. Рандерс, Г. А. Ягодин. – (1994).
12. Рерих Н. К. Держава света. Священный дозор / Н. К. Рерих. – Рига, 1992. – С. 232.
13. Саюк О. О. Концепція сталого розвитку як необхідна складова побудови оптимальної моделі суспільного розвитку / О. О. Саюк // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2015. – №. 60. – С. 91-99.
14. Стёпин В. С. Теоретическое знание / В. С. Стёпин. – М., 1999. – С. 30-31.
15. Теліженко Л. В. Перспективи подолання антропологічної кризи: постнекласичний підхід / Л. В. Теліженко // Філософія і політологія в контексті сучасної культури. Випуск 8 Філософія. – Дніпропетровськ. 2014.
16. Філософський енциклопедичний словник / [Редкол.: В. І. Шинкарук та ін.]. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.
17. Ягодзінський С. М. Ідентичність у глобальному світі: міф чи реальність? / С. М. Ягодзінський // Вісник Національного Авіаційного Університету. Серія: Філософія. Культурологія. – (2) 26. – К.: НАУ, 2017. – С. 34-38.

References

1. Eccles, John C. A letter to Erika Erdmann. (December 19, 1990).
2. Titenberg, T. (1996). Environmental and Natural Resource Economics. New York: Harper College publ.
3. UN Doc. A / 59/565. 2 grudnya 2004 r. Posleduyushhie mery` po itogam Sammita ty'syacheletiya [Follow-up to the outcome of the Millennium Summit]. Retrieved from: <https://undocs.org/ru/A/59/565> [in Russian].
4. Brutland, G. (1987). *Nashe obshnee budushhee. Doklad Komissii OON po okruzhayushhej srede i razvitiyu* [Our common future]. Moscow: Progress [in Russian].
5. Gor, A. (2008). *Neudobnaya pravda. Krizis global'nogo potepennya* [Inconvenient truth. Global warming crisis]. Amfora [in Russian].
6. Drotianko, L. (2018). *Naukovyi kosmizm i postneklasichna nauka: antropologichnyi kontekst vzaiemov'язkiv* [Scientific Cosmism and Post-nonclassical Science: Anthropological Context of Interactions]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu, Proceedings of the National Aviation University*, (2) 28: 5-11 [in Ukrainian].
7. Evdokimov, A. (2008). *Biosfera i krizis czivilizaczii* [The Biosphere and the Crisis of Civilization]. Moscow: Institut russoj czivilizaczii [in Russian].
8. *Ekonomichna entsyklopediia*. [Economic Encyclopedia]. (2002). Vol. 3. Kyiv: Akademiia [in Ukrainian].
9. Koldue`l, L. (1973). *Mezhdunarodnaya politika po okhrane okruzhayushhej srede* [International Environmental Policy]. *Kur'er YUNESKO*, 1: 12-17 [in Russian].
10. Matiukhina, O., Pavliuk, N. (2017). *Zmina klimatu yak hlobalna problema suchasnosti: vyklyky ta shliakhy vyrishennia (filosofskyi aspekt)* [Climate change as a global problem of today: challenges and solutions (philosophical aspect)]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu, Proceedings of the National Aviation University*, (2) 26: 34-38 [in Ukrainian].
11. Medouz, D. Kh., Medouz, D. L., Randers, J., Yagodin, G. A. (1994). *Za predelami rosta* [Beyond growth] [in Russian].
12. Rerikh, N. (1992). *Derzhava sveta. Svyashhenny`j dozor* [Power of the light. Holy Watch]. Riga [in Russian].
13. Saiuk, O. (2015). *Kontseptsiiia staloho rozvytku yak neobkhdna skladova pobudovy optymalnoi modeli suspilnoho rozvytku* [The concept of sustainable development as a necessary component of building an optimal model of social development]. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*, 60: 91-99 [in Ukrainian].
14. Styopin, V. (1999). *Teoreticheskoe znanie* [Theoretical knowledge]. Moscow: Progress [in Russian].
15. Saiuk, O. 2015. *Kontseptsiiia staloho rozvytku yak neobkhdna skladova pobudovy optymalnoi modeli suspilnoho*

rozvytku [Prospects for overcoming the anthropological crisis: a post-nonclassical approach]. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*, 60: 91-99 [in Ukrainian].

16. *Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk* [Encyclopedic Dictionary of Philosophy]. (2002). Kyiv: Abrys [in Ukrainian].

17. Yahodzynskyi, S. (2017). *Identychnist u hlobalnomu sviti: mif chy realnist?* [Identity in the Global World: Myth or Reality?]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu, Proceedings of the National Aviation University*, (2) 26: 34-38 [in Ukrainian].

Г. М. Клешня

КОНЦЕПЦІЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ КАК ПРЕДПОСЫЛКА РАЗВИТИЯ СОЦИУМА В ГЛОБАЛИЗИРОВАННОМ МИРЕ

Статья посвящена анализу реализации концепции устойчивого развития на современном этапе развития социума. Осуществлена рецепция ее содержания с точки зрения ресурса общественного развития человечества. Представлена концепция устойчивого развития как неотъемлемое условие общественного развития. Определено, что она ориентирована на баланс технологического и экономического развития, защиту и сохранение окружающей среды. В статье обосновывается тезис о том, что в условиях антагонизмов, продуцируемых неолиберальным порядком дня, концепция устойчивого развития не может в полной мере обеспечить сбалансированный прогресс общества. Отмечена целесообразность расширения концепции устойчивого развития на основе учета вызовов антропологического кризиса.

Ключевые слова: глобализация; концепция устойчивого развития; экологический кризис; цивилизационный кризис; антропологический кризис; общественное развитие человечества.

H. Kleshnia

SUSTAINABLE DEVELOPMENT CONCEPT AS A PREREQUISITE FOR SOCIETY DEVELOPMENT IN A GLOBALIZED WORLD

Introduction. Globalized processes and scale structural social changes caused the necessity of solving of modern global problems implying the future strategy of development of both separate states and the worlds as a whole. It causes **the aim** of the study: to analyze the agenda and goals of sustainable development. There are **the tasks** to find out the gaps in the existing strategy and to develop the proposals for discussion and extension of update goals of the sustainable development. **Research methods:** the socio-cultural and comparative methodological approaches in their dialectical unity were used in the study to unfold the essence of the axiological grounds of the modern globalized society for their comparison. **Research results:** the unique feature of the sustainable development concept is its role as a methodological and normative resource for the society's development. This concept has emerged in the context of the needs of solving global environmental problems, overcoming the environmental crisis, which is recognized by the global community. However, the implementation of the sustainable development concept has faced a number of contradictions. It is becoming even more apparent that the solutions proposed by scholars have proved to be extremely inconvenient for the capitalist system for both subjective and objective reasons. To realize sustainable development concept, the market system is forced to overcome, to a degree, itself. **Discussion.** The global ecological crisis is a spiritual rather than the material problem, above all, it is caused by the state of consciousness of contemporary man itself. The environmental problem is a vexatious and threatening result of Homo sapiens' activities, whose value picture of the world is within the ideology of the consumption society. **Conclusions.** A civilization based on a materialist worldview that reflects only one side of a single world – unlimited consumption driven by continuous development, cannot survive. This position is contrary to physical laws, since it requires unlimited resources. Therefore, it needs a thorough revision. Revision, refinement and enlargement need not only the basic goals of sustainable development, which should become the ideological guideline of today's global community. They need detailed elaboration and philosophical justification as the basis of the new social and ecological worldview of the mankind, as well as the ways of its formation, etc.

Keywords: globalization, sustainable development concept, ecological crises, civilization crises, anthropological crises, mankind's social development.

УДК 130.2 (045)

О. І. Кравченко

КУЛЬТУРНИЙ КОД МІСТА: ПРОБЛЕМА ІДЕНТИФІКАЦІЇ

Національний авіаційний університет

Анотація. У статті досліджується культурний код міста як спосіб його самоорганізації, що дає можливість прослідкувати розвиток культури в її єдності та різноманітності. Він носить універсальний характер у тому сенсі, що працює в будь-якому культурному типі та історичному часі, а потім виступає самодостатньою характеристикою для формування і збереження людської культури.

Ключові слова: культурний код, місто, індустріальна епоха, самоідентифікація, міський житель.

Вступ

Дослідивши особливості функціонування міста і його культури в індустріальну епоху, можна окреслити місце і роль культурного коду у цьому процесі. У сучасних дослідженнях майже відсутні студії, де б не порушувалось питання ідентичності у культурі міста – гендерної, класової, політичної, расової, національної тощо. Світ міста не є винятком у численних вимірах людського життя, хоч і вбирає всі інші реальності у свій дискурс. Проте культурно-філософська передумова питання про міську ідентичність повинна не тільки вбирати у своє концептуальне поле різні виміри (часто протилежні між собою), але й бути самодостатнім зрізом культури, претендуючи на цілісність та

універсальність. Така метапозиція дозволяє уникнути як надмірного апелювання до соціального, політичного чи будь-якого іншого буття людини, так і здійснити рефлексію у власне культур-філософському сенсі, де конститууються лише притаманні практики і тактики городянина як безпосереднього вираження міської ідентичності.

Мета роботи полягає у культур-філософському дослідженні культурного коду міста та самоідентифікації міських жителів в індустріальну епоху та його вплив на подальші трансформації міста.

Методологія дослідження

У статті використано культурно-історичний та соціокультурний підходи, метод семіотичного і культурно-семантичного аналізу.